Arubanen herschrijven hun geschiedenis

Er breekt een moment aan dat een land zich materieel en immaterieel zo heeft ontwikkeld dat men de eigen geschiedenis anders gaat bekijken. De geschiedenisboeken bevatten in dat opzicht tal van onvolkomenheden die in eerste instantie lijken alsof men destijds met een andere bril op de feiten hadden opgetekend, maar tegenwoordig de nodige vragen oproept. Soms is het een kwestie dat een aspect wordt verzwegen of dat overwogen wordt om een draai aan te geven.

Aanzet

Al geruime tijd zag je in de Arubaanse literatuur een verschuiving van fictie naar non-fictie plaatsvinden, waarbij met de eeuwwisseling auteurs aandacht schonken aan de eiland geschiedenis. Zo verscheen in 1992 van Laura Wernet het boek ‘Ons eilandje’ dat een globaal beeld geeft van de leefomstandigheden in de jaren 1863 – 1943. Kort daarop lanceerde verslaggever Juby Naar het boek ‘E di dos Paraiso’ dat de lezer een indruk geeft van de periode 1943 -1963 in Lago Heights, een middenklasse wijk in San Nicolas. In 2002 kwam Marco Christiaan met het boek ‘Perseverancia’ op de proppen dat verhaalt over een vissersgemeenschap in de eerste helft van de 20e eeuw. Niet onvermeld mag blijven ‘The Lago Colony legend’ (2003), een verhalenbundel van James Lopez die de ervaring van 84 families in de Colony optekent. Van Ernesto Rozenstand kwam de kroniek Companashi: Cronica di recuerdonan scondi (2005), die een tijdsbeeld geeft van deze wijk. Richard de Veer deed een schepje bovenop met zijn ‘Un siglo di recuerdo’, waarin hij terugblikt naar de jaren voor en na de industrialisatie. En de in 2010 verschenen boek Historia di Savaneta van Dufi Kock.

De geschiedenis van Aruba die voornamelijk door Johan Hartog en Pater Nooyen werd beschreven, wordt nu op de proef gesteld. Het kan zijn dat er nieuwe feiten zijn ontdekt dat een ander licht werpt op de realiteit van toen en nieuwe inzichten verschaft op de materie. Vaak gaat het om een herinterpretatie van gegevens en reconstructie van de werkelijkheid, waar men zich van verschillende deelterreinen bedient zoals o.a. de archeologie, architectuur, cultuur, orale geschiedenis en ecologie. Daar de herschrijving van geschiedenis meestal betrekking heeft op archiefonderzoek naar gebeurtenissen en personen in het verleden, dient men rekening te houden dat de interpretatie van de werkelijkheid van toen, beïnvloedt is geweest door tal van factoren. Alleen om die reden dient men de geschiedenis als niet-objectief te kwalificeren, daar deze afhankelijk is van de aanwezigheid en toegang tot archiefmateriaal en literatuur hierover. Drie lokale historici: Jorge Pieters, Adi Martis en Luc Alofs hebben hiertoe een eerste poging ondernomen.

Onderhorigheid

De historicus Jorge A. Pietersz is de eerste auteur geweest die de trend inzette om de eigen geschiedenis te herschrijven. Van zijn hand verscheen een omvangrijk boek met een dromerige titel ‘Aruba van een onderhorig eiland tot een zelfstandig land in het Nederlandse Koninkrijk: 1815 - 2015’ (2016). Op chronologische wijze behandelt hij de periode vanaf 1815 met de totstandkoming van het Koninkrijk, de positie van Aruba in het bestuursstelsel, de knellende banden tussen de eilanden en probeert een beeld te scheppen van de politiek-staatsrechtelijke ontwikkeling van Aruba. Dit doet hij af en toe met een knipoogje naar de dekolonisatie van Indonesië en Suriname. Pietersz tracht met zijn analyse een nadere uitleg te geven hoe de voorwaarde gelijkstelling met Curaçao’ later werd omgezet in afscheiding van het zustereiland. Tussen de regels door lees je hoe de economische ontwikkeling op Aruba een bewustwordingsproces op gang bracht, die vertaald werd in politieke eisen. Tevens hoe zowel Aruba als Nederland goed gebruik maakten van enkele beginselen in het internationaal recht – het zelfbeschikkingsrecht en het recht om een afscheidsbeweging de kop in te

drukken - om hun zin te krijgen. Met deze omvangrijk werk wordt de politieke geschiedenis van Aruba niet alleen beschreven en nader toegelicht, maar ook een verklaringsgrond geboden voor de ontwikkelingen die uitmonden in een nieuw staatsrechtelijk verband met Nederland in januari 1986.

Koloniale mythe

Tijdens de Spaanse overheersing over de ABC-eilanden (1499-1634/6)), ontstaat er een romantisch beeld van land en volk dat op den duur een eigen leven gaat leiden. De ABC-eilanden vielen onder het Diocees van Coro te Venezuela en maakten deel uit van het encomienda-systeem. Dit systeem was gebaseerd op een beleningsstelsel waarbij de eilanden als onderpand werden gegeven tegen een geldbedrag. Een voorname rol werd gespeeld door Juan Martines de Ampiés, handelaar in inheemse slaven, die het christendom invoerde en de Benedenwindse indianen deporteerde naar Hispañola en Puerto Rico. Bij de Ampiés die als een monopolist gold en later de verantwoordelijkheid aan zijn schoonzoon Lazaro Bejarano overdroeg, was niet de ontwikkeling van de ABC-eilanden het voornaamste doel, maar de handel in inheemse slaven, geitenhuiden en brasilhout. Hiervoor sloot hij een traktaat – ofschoon deportaties en rooftochten in 1520 werden verboden – dat hem het maken van krijgsgevangenen mogelijk maakte.

Na 1576 werden de eilanden geëxploiteerd in de vorm van een kapiteinschap, een rechtsfiguur dat door de Portugezen in de 16^{e} eeuw werd ingevoerd ten einde hun kolonies te besturen. Zo werden de kolonies aan particulieren in beheer gegeven, echter niet in eigendom, om het land tot bloei te brengen. Adi Martis merkt in dit opzicht dat Curaçao nooit een kapiteinschap had gekend. Een ander aspect dat Luc Alofs behandelt is dat van doorwerking van de beeldvorming rondom De Ampiés en Bejarano in onze lokale geschiedenis en literatuur. Pader Brada en Nooyen spraken met veel lof over De Ampiés, terwijl historici als Hartog en Goslinga voorzichtig waren in hun voorbehoud. Ook Cola Debrot gaat in zijn 'Verworvenheden en leemtes van de Antilliaanse literatuur' de mist in als hij een typering geeft van De Ampiés en Bejarano, zonder deze fatsoenlijk te onderbouwen. Later gebruikte Debrot in zijn laatste publicatie, de novelle 'De vervolgden' (1982), Bejarano als model voor zijn personage en de interpretatie van Felice Cardots van de 'De Elegie'; een gedicht van Juan de Castellanos.

In het boek 'Koloniale mythen en Benedenwindse feiten'(2018), legt Alofs de geschiedenis van de ABC-eilanden in de 16^{e} en 17 e eeuw onder een vergrootglas. Alofs doet een poging om de mythen in de periode van 1499-1636 te ontkrachten. Een van die mythes was dat de economische opbloei van 1538-1541 op Aruba en Curaçao onder het gezag Bejarano, wordt door Pater Nooyen bevestigd dat er "een bloeiend bedrijf in veeteelt en huidenbewerking bestond". Echter F.M. Arion die de mythe van 'las islas unitiles' wenste te ontleden, moest accepteren dat de economische toestand onder Bejarano verre van rooskleuring was op de eilanden. Zo beweren Goslinga en Hartog dat het bestuur over de eilanden – na het staken van het beleningsstelsel - onder de verantwoordelijkheid van Santo Domingo viel. In een tijd waarin bankiers, conquistadores en avonturiers de scepter zwaaiden, en de eilanden als een privé-wingewest fungeerde, geeft dit boek een extra-dimensionale aanvulling op vele vragen die er bestaan.

Roerige tijden

In het boek 'De geschiedenis van Aruba tot 1816, van zustereiland tot imperium in imperio' (2018) zoomt de auteur in op de bestaande kennis over de oorspronkelijke bewoners en ontrafelt als een chirurg het beeld. Zo komt men meer te weten over de taal van de Caquetios als oorspronkelijke bewoners van de ABC-eilanden. Maar ook over hun vindplaatsen, samenleving, leefomstandigheden,

sociale structuur, huisvesting en religie. Erg frappant om tot de ontdekking te komen dat de Caquetios een hiërarchische bestuursvorm kende: het stamhoofd, de caciques, krijgers en het gewone volk. De caciques waren meestal familieleden van het stamhoofd en kenden een verwantschapssysteem waarbij de lijn via de familie van de moeder liep. Hun overledenen werden niet in aaneengesloten grafvelden, maar juist in afzonderlijke grafkuilen naast elkaar gelegen en in de directe omgeving van hun hut begraven. Het werk van Martis is dusdanig gesitueerd dat je gemakkelijk de lijn kunt doortrekken naar het heden: de matriachale samenleving, het erfrecht, nepotisme en de begrafenisrituelen op de eilanden.

Na een betoog over de Spaanse encomienda, vervolgt hij om het bestuur van de West Indische Compagnie van 1636-1791 te bespreken. Bij Hartog tref je een lezing aan over o.a. de vaartroute vanaf Martinique naar Aruba. Terwijl Martis sterk de nadruk legt op o.a. de economische-functie van Aruba, de gezagsstructuur bij de WIC, de grondpolitiek en de handel. In dit opzicht zijn de teksten van Hartog en Martis eerder complementair aan elkaar. Anders dan Hartog besteedt hij veel aandacht aan de familienamen, zoals o.a. Arends, Croes, Geerman, Koolman en Tromp etc.etc., die voorkomen op de in 1767 opgestelde 'Leijst van alle geene die eenige Thuijntjes of Canoekjes op het Eijland Aruba hebben.' Er wordt geconstateerd dat de WIC-bestuurders een ander ideaal koesterde dan bij de Spanjaarden, maar een omschrijving van het gevoerde beleid door de opeenvolgende gouverneurs blijft achterwege. Deze herschreven versie van de Arubaanse geschiedenis is meer een historiografische beschrijving, waarbij voornamelijk gebruik is gemaakt van primaire bronnen.

Nadat de WIC in 1792 werd opgeheven kwamen de ABC-kolonies in handen van de Staten-Generaal, die het bestuur delegeerde aan de Raad van Coloniën. Het bestuur op Curaçao ressorteerde onder een gouverneur die bijgestaan werd door de raden, terwijl op Aruba de structuur bestond uit een commandeur en z'n vice-commandeur. Onder invloed van de Franse idealen als vrijheid, gelijkheid en broederschap ontstond er in 1795 een opstand van de indianen onder leiding van Andres Tromp die volgens de auteur niet vergelijkbaar is met die van Tula en Carpata. De Engelsen maakten gebruik van het bestaande vacuüm en kaapten schepen en benoemden nieuwe bestuurders die later weer werden afgezet. Een van de vele documenten die aan het licht komen is de getuigenisverklaring van 26 indianen. Een verklaring waarbij de competentiestrijd tussen commandeur Specht en Quandt aangetoond wordt en beslecht werd door een handtekening van de ingezetenen.

Stadsgeschiedenis

Dat de geschiedenis van het eiland z'n renaissance periode doormaakt blijkt uit het volgende. In San Nicolas kunnen toeristen een stadswandeling maken onder leiding van Leon Berenos, waarbij de geschiedenis wordt verteld. De Fundacion Museo Arubano biedt een bus tour langs de verschillende musea. De Arutram nam het initiatief om Ramon Todd Dandare en enkele vrienden tijdens een wandeling nadere uitleg te geven over de vroegere Nassaustraat met al zijn winkels en cafetaria. De volgende gebouwen passeerden de revue: Casa Matias, Rio bar, No 1 store, Wimco, platenzaak Roger Sales, Sunshine coffeeshop, Manhattan store, Niki Habibe en Refresqueria Zepp Wever. Niet alleen over het gebouw, maar ook over het interieur, de eigenaar, de voorraad, hun klandizie en bijbehorende anekdotes werden verhaald.
De Archivo Nacional Aruba is eveneens bezig met een project om de orale geschiedenis vast te leggen. Op een ander niveau dienen de auteurs van deze drie publicaties tijdens een conferentie of webinar met elkaar in debat gaan en hun kennis overdragen aan leraren geschiedenis.